

ZonMw

Academische Werkplaats Dementie 2008 - 2011

(Aangepast) eindverslag

Realisatie doelstelling en vraagstelling/taakstelling

De twee hoofddoelen van het onderzoek- en implementatieproject van de Academische Werkplaats Dementie zijn:

- 1) Het ontwerpen en uitvoeren van een geïntegreerde benadering voor de zorg voor thuiswonende mensen met dementie en hun mantelzorgers rekening houdend met kenmerken (typering) van patiënten, mantelzorgers en verzorgenden gericht op:
 - een optimaal beloop van de ziekte, het voorkomen van gezondheids- en gedragsproblemen;
 - het voorkomen van overbelasting van en depressie bij mantelzorgers;
 - het bevorderen van de kwaliteit van leven van mensen met dementie en hun mantelzorgers.
- 2) Behoud en verbetering van arbeidsmotivatie van verzorgenden en behoud van verzorgenden in de zorg voor mensen met dementie.

Taakstelling in zes deelprojecten:

- 1 Project Vroegsignalering dementie
- 2 Scholing communicatie met mensen met dementie en mantelzorgers
- 3 Toepassen van effectieve interventies
- 4 Specifieke aandacht voor allochtone doelgroep
- 5 Monitoring van ziektebeloop en problemen van mantelzorgers en tevredenheid medewerkers
- 6 Onderzoek naar de relatie tussen de persoon met dementie, de mantelzorger en de thuiszorgmedewerker

Conclusies

Samenwerking praktijk, wetenschap en onderwijs heeft gewerkt

- De wisselwerking tussen praktijk en wetenschap heeft geleid tot heldere onderzoeksvragen, gericht en afgestemd op de praktijk en omgekeerd, tot inzicht in de behoeften van mantelzorgers van thuiswonende mensen met dementie die cliënt zijn bij De Zellingen, tot nieuwe kennis over zorgrelaties tussen mensen met dementie, hun mantelzorger en de zorgprofessional, en tot inzicht in de implementatie van evidence based interventies in de thuiszorg.
- De samenwerking tussen onderwijs, wetenschap en praktijk heeft concrete producten opgeleverd voor de bijscholing aan verzorgenden en verpleegkundigen van de thuiszorg en voor het

beroepsonderwijs voor verzorgenden en verpleegkundigen. 113 HBO-studenten hebben geparticipeerd in de deelprojecten.

Meer geïntegreerde benadering in zorg voor mensen met dementie en hun mantelzorgers binnen De Zellingen

- De functie van wijkverpleegkundige met aandachtsveld dementie heeft zich ontwikkeld. De verpleegkundige kreeg meer tools en deskundigheid. De functie groeide uit van vier uur per week voor het aandachtsveld dementie tot 1.2 Fte casemanagers dementie.
- Dementiezorg heeft een belangrijke plaats in het beleid van De Zellingen gekregen. Er zijn per thuiszorgteam verpleging en verzorging (team VV) twee contactpersonen dementie aangesteld en opgeleid. De contactpersoon is een medewerker die zorgtaken verricht en dementiezorg als specifiek zorgterrein heeft.
- Mantelzorgers worden beschouwd als vast onderdeel van de zorg.

Motivatatie van verzorgenden toegenomen

- De motivatie van verzorgenden en verpleegkundigen voor de zorg aan mensen met dementie en hun mantelzorgers lijkt toegenomen te zijn. Er solliciteerden voor de functie van contactpersoon dementie in september 2010 ruim voldoende kandidaten. De zeventien contactpersonen dementie volgden met veel inzet en enthousiasme een scholingstraject over dementiezorg.

Meer samenwerking met ketenpartners in de regio

- Het afnemen van het Easycare-assessment bij mensen bij wie een vermoeden was van cognitieve problemen, leidde tot samenwerking met twee gerieters, drie huisartsenpraktijken, GGZ-medewerkers en met professionals van welzijnsorganisaties. De verpleegkundige werd in toenemende mate geconsulteerd.
- De Zellingen heeft het initiatief genomen om de zorgketen dementie op te zetten in de regio Capelle en Krimpen aan den IJssel.

Kennis over dementie is toegenomen

- Aan de training 'vroegsignalering van dementie' in het kader van deskundigheidsbevordering namen 206 thuiszorgmedewerkers deel: 106 verzorgenden niveau 2 en 3, 90 medewerkers huishoudelijke verzorging en 10 verpleegkundigen. De meeste deelnemers gebruiken in de praktijk de kaart met vroege signalen van dementie.
- Aan de training 'communicatie met mantelzorgers en omgaan met probleemgedrag van mensen met dementie' namen 105 thuiszorgmedewerkers deel: 88 verzorgenden niveau 2 en 3, 7 zorgteammanagers en 10 verpleegkundigen. De ABC-methode is geïntroduceerd. Deze stapsgewijze methode bleek voor veel verzorgenden niet gemakkelijk, daarnaast bleken de verzorgenden niet vaak in gesprek te gaan met de mantelzorgers. De kaart met tips voor de communicatie met mensen met dementie wordt gebruikt, maar de ABC-methode is nog onvoldoende geïmplementeerd.
- Uit een onderzoek onder thuiszorgmedewerkers (n=101) blijken de opvattingen van de meeste thuiszorgmedewerkers over vroegdiagnostiek van dementie en over de oorzaak van gedragsproblemen aan het einde van het project (mei 2011) overeen te komen met de visie op dementiezorg van het project.

Aanbevelingen

De thuiszorg kan een belangrijke rol spelen in vroegsignalering van mensen met dementie omdat zij in een vroeg stadium bij de mensen thuis komen. Het is van belang dat alle thuiszorgmedewerkers eens per twee jaar geschoold worden in vroegsignalering bij dementie. Daarnaast moet er een protocol zijn in de organisatie dat het pad beschrijft dat medewerkers moeten volgen bij een 'niet pluis-gevoel'. Een casemanager moet adequaat kunnen handelen bij mensen met een niet-pluis gevoel, bij voorkeur met verdere screening en zorgdiagnostiek bijvoorbeeld met behulp van het Easy-care instrument.

Het verdient aanbeveling dat een thuiszorgorganisatie aandacht heeft voor geïntegreerde zorg aan mensen met dementie en hun mantelzorgers. De mantelzorger moet gezien worden als integraal onderdeel van de zorg. In ieder team moet specifieke deskundigheid op het gebied van dementie aanwezig zijn. Hiertoe worden medewerkers geschoold en is er regelmatig intervisie voor deze

medewerkers. De thuiszorg biedt een vorm van casemanagement aan cliënten met dementie en hun mantelzorgers.

De thuiszorg speelt een actieve rol bij de ketenzorg voor mensen met dementie in de regio. Zij zijn in staat tot vroegsignalering en toeleiding naar diagnostiek, tot het geven van casemanagement, en het verlenen van zorg in verdere stadia van dementie, inclusief het in de gaten houden van overbelasting van de mantelzorger

Thuiszorgmedewerkers moeten eens per twee jaar geschoold worden in communicatie met mensen met dementie en mantelzorgers en in het omgaan met gedragsproblemen van mensen met dementie.

In de teambesprekingen moet de aangeleerde ABC-methodiek in voorkomende gevallen terugkomen.

Thuiszorgmedewerkers moeten regelmatig de belasting van mantelzorgers in kaart brengen en hen screenen op het risico op depressie.

De thuiszorgorganisatie moet eens per twee jaar de problemen en behoeften van mantelzorgers van mensen met dementie in kaart (laten) brengen.

Een samenwerkingsverband tussen een thuiszorginstelling, een hogeschool en een kennisinstituut vormt een ideale plaats voor uitwisseling van kennis en praktijkervaring tussen thuiszorgmedewerkers, onderzoekers, docenten en studenten. Studenten kunnen kennismaken met de zorg voor mensen met dementie en zich leren verplaatsen in mensen met dementie en mantelzorgers.

Wie de regio heeft speelt een belangrijke rol in de zorgrelatie tussen mensen met dementie, hun mantelzorgers en thuiszorgmedewerkers. Het is van belang dat thuiszorgmedewerkers nagaan hoe dit onderwerp speelt bij hun cliënten en daarbij hun eigen strategie bepalen.

Methodologie en uitvoeringsproces

Methode:

De projectorganisatie bestond uit een stuurgroep en projectgroep. De leden van de stuurgroep waren: de locatiemanager Thuiszorg, de sectormanager Zorg en een beleidsmedewerker Kwaliteit & Ontwikkeling van Thuiszorg De Zellingen; de lector Eerstelijnszorg en de lector Transitie in Zorg van de Hogeschool Rotterdam; de directeur van het Van Kleeff Instituut en de projectleider Academische Werkplaats Dementie. De stuurgroep kwam 12 keer bijeen. Zij hielden toezicht op de voortgang van het project, bespraken de resultaten en adviseerden bij nieuwe plannen.

De projectgroep bestond uit 8 leden: de sectormanager Zorg, een beleidsmedewerker Kwaliteit & Ontwikkeling, twee zorgteammanagers, een casemanager dementie van Thuiszorg De Zellingen; een mantelzorger van een persoon met dementie, de lector Transitie in Zorg van de Hogeschool Rotterdam; de projectleider van de Academische Werkplaats Dementie. De projectgroep vergaderde eens in de zes weken. Zij bespraken de opzet van de deelprojecten voor en organiseerden de uitvoering van de deelprojecten.

Er is gewerkt aan zes deelprojecten op het gebied van deskundigheidsbevordering, implementatie van interventies en praktijkgericht onderzoek:

- 1 Project Vroegsignalering dementie
- 2 Scholing communicatie met mensen met dementie en mantelzorgers
- 3 Toepassen van effectieve interventies
- 4 Specifieke aandacht voor allochtone doelgroep
- 5 Monitoring van ziektebeloop en problemen van mantelzorgers en tevredenheid medewerkers
- 6 Onderzoek naar de relatie tussen de persoon met dementie, de mantelzorger en de thuiszorgmedewerker

De praktijk was de dementiezorg van Thuiszorg De Zellingen. In de uitvoering was de samenwerking tussen praktijk en hogeschool intensief.

Succesfactoren waren:

- De Academische Werkplaats Dementie was vooral een inhoudelijk project gericht op verbeteren van de zorg en voorkomen van overbelasting door het vergroten van de kennis en vaardigheden van de thuiszorgmedewerkers op het gebied van de zorg voor mensen met dementie en hun mantelzorgers. Door gezamenlijk - medewerkers van De Zellingen en docenten van de hogeschool- rond twee thema's scholingen te ontwikkelen en deze ook te geven is de betrokkenheid groot. Door het grote aantal scholingen zijn veel medewerkers bereikt. Dit lijkt een goede implementatiestrategie want veel medewerkers hebben belangstelling gekregen voor de ontwikkelingen in de dementiezorg.
- Ondersteuning bieden aan en meedenken met de specialistisch verpleegkundige dementie blijken effectief te zijn bij een zorgverandering. Het gaat bijvoorbeeld om het maken van een format, het schrijven van een brief of een paper of het opzoeken van relevante literatuur. Deze activiteiten worden niet als vanzelfsprekend opgepakt door zorgverleners. Hun hoofd staat er niet naar, zij zijn bezig met de directe zorg en begeleiding van cliënten. De ondersteunende activiteiten bleken effectief bij het in gang zetten van de samenwerking met hulpverleners buiten De Zellingen.
- In het laatste jaar zijn contactpersonen dementie aangesteld met inhoudelijke verantwoordelijkheid voor de dementiezorg in het team. Dit is voor de borging van het project en voor het invoeren van nieuwe ontwikkelingen in dementiezorg een effectieve werkwijze.
- Een onderdeel van het scholings- en coachingstraject van de contactpersonen dementie was video interactie begeleiding. Reflectie op basis van beeldmateriaal vonden de deelnemers erg leerzaam. Ook voor mantelzorgers zou deze methode gebruikt kunnen worden.
- De financiële onzekerheden en de wijzigingen in de indicatiestelling voor de AWBZ hebben invloed gehad op de implementatie van interventies. De verantwoording van de financiën had prioriteit. Dit belemmerde in eerste instantie de openheid voor nieuwe interventies. Door het inzichtbaar worden van resultaten, zoals de enthousiaste reacties van de medewerkers over de scholing vroegsignalering, de samenwerking met de geriater en de toename van het aantal cliënten met dementie, nam het enthousiasme en de openheid toe.
- De concurrentie tussen zorgaanbieders is groot. Dit belemmerde de eerste helft van het project het streven naar meer samenwerking in de zorg voor mensen met dementie en het delen van de ontwikkelde producten. Doordat De Zellingen een voorsprong ervaart op het gebied van dementiezorg is er meer bereidheid om te streven naar samenwerking met andere zorgaanbieders in de keten.
- Het leren verstaan van elkaars taal en tempo. Iedere partner van de Academische Werkplaats heeft zijn/haar eigen dynamiek. De meerwaarde van juist het afstemmen en samenwerken en het verstaan van elkaars dynamiek vraagt tijd. Tijd en vooral ook de intentie om elkaar te willen verstaan. Dit proces was een grote meerwaarde van het project.

Wij onderscheidden de volgende leerpunten:

- Een onderzoek naar kwetsbare ouderen, ook al is het geen randomized control trial (RCT) of invasief onderzoek, moet getoetst worden door een Medisch Ethische Toetsingscommissie (METC) voor een verklaring van geen bezwaar. Dit vertraagde de start van het onderzoek in dit project. Bij soortgelijk onderzoek moet hier rekening mee gehouden worden.
- De werving van thuiszorgmedewerkers voor de monitoring van verzorgenden/verpleegkundigen verliep stroef. Het toesturen van een informatiebrief en een toestemmingsformulier leek een extra drempel. Opmerkingen als "Het is teveel, dat ga ik niet allemaal lezen" en "Wat gaat ermee gebeuren?" en "Er zijn meer zaken die belangrijk zijn" werden in de wandelgang genoemd. Achteraf is een informed consent procedure voor dit type onderzoek een overbodige stap, gezien de inhoud van de vragen, die uitsluitend met het beroep te maken hebben.
- Het aantal thuiszorgmedewerkers dat in de loop van de monitoring van verzorgenden/verpleegkundigen afviel, was groot (56%) ondanks herhaalde verzoeken. De methode van het toesturen van vragenlijsten met een retourenvelop lijkt niet erg geschikt te zijn voor deze doelgroep. De laatste vragenlijst die in het werkoverleg werd ingevuld, resulteerde in een hoge respons. Voor soortgelijk onderzoek is dit een efficiëntere werkwijze.
- De werving van cliënten met dementie en hun mantelzorgers voor onderzoek of een pilot voor een interventie bleek moeilijk te zijn, mede door de terughoudendheid van de zorgverleners. Zij vroegen het niet aan hun cliënten omdat ze veronderstelden dat het te belastend voor hen zou zijn.

Het is belangrijk om deze terughoudendheid te doorbreken door de cliënt en/of mantelzorger zelf te laten beslissen. Hiermee wordt respect getoond.

- Negen HBO-studenten kozen in het kader van hun afstudeeronderzoek voor deelname aan de monitoring van het cliëntsysteem. Dit was minder dan gewenst voor de dataverzameling. Daarom zijn studenten geworven bij onderwijsprogramma's als chronisch zieken, keuzevak en projecten multidisciplinaire grootstedelijke vraagstukken (PMG). Uiteindelijk hebben ook 28 tweede en derdejaars studenten deelgenomen aan de dataverzameling. De planning van het onderwijs in combinatie met de individuele planningen van de studenten en de planning van de metingen van de monitoring liepen niet altijd synchroon. Dit had tot gevolg dat de tijd tussen de metingen van de helft van de respondenten langer was dan een half jaar. Als studenten deelnemen aan de dataverzameling van een onderzoek vraagt de planning extra aandacht. .

Samenwerking met eindgebruikers

Een van de leden van de projectgroep was mantelzorger. Zij heeft meegedacht over de opzet en uitvoering van alle deelprojecten. Samen met de mantelzorger zijn er workshops gegeven en is er informatie over vroegsignalering gegeven aan organisaties van vrijwilligers, De specialistisch verpleegkundige dementie was kroegbaas in het Alzheimercafé en organiseerde in overleg met het Steunpunt Mantelzorg het programma voor de maandelijkse café's. De uitkomstmaten van de monitoring van het cliëntsysteem waren de wensen en behoeften van mantelzorgers van mensen met dementie, de kwaliteit van leven van mensen met dementie. Er is een behoeftenonderzoek gedaan naar de Molukse doelgroep. De thema's en initiatieven van het project komen voort uit eerder onderzoek onder mensen met dementie en hun mantelzorgers.

Samenwerking met intermediaire doelgroepen

Er is contact gezocht met Stichting Meldpunt Capelle en Krimpen a/d IJssel, de gemeente, de GGZ-ouderenzorg, de geriaters van het IJsselland ziekenhuis en de huisartsen in de regio.

Belangrijkste leerpunten:

Het contact verloopt soepeler en er is meer bereidheid tot samenwerking als de thuiszorgorganisatie zelf iets te bieden heeft, zoals de afname van het Easycare-instrument voor huisartsen en geriaters, of tips voor de ouderenmonitor van de gemeente. Of als blijkt dat er gemeenschappelijke doelstellingen zijn, zoals met het Meldpunt waaronder het Steunpunt Mantelzorg, project ZorgSaam (vrijwilligers voor mensen met dementie) en de ouderenconsulenten.

Aan de andere kant willen de andere professionals de thuiszorg soms hun model van dementiezorg opleggen wat niet altijd past bij de cultuur van de thuiszorginstelling. Zo wilde de GGZ alleen zaken doen als de thuiszorg zou gaan werken met psychogeriatricteams, wat niet paste bij de kleinschalige en wijkgerichte werkwijze van De Zellingen. De academische werkplaats is tot een compromis gekomen door met contactpersonen dementie per team te gaan werken.

Samenwerking aan de infrastructuur van de Academische ThuiszorgWerkplaats

Resultaten:

Het is een voordeel als de projectleider voeling heeft met beide organisaties, zowel die van de hogeschool als van de thuiszorg die qua cultuur erg van elkaar verschillen. Voor allen een boeiend proces waarin soms ook de onderwijscultuur en de praktijkcultuur (voor zover te veralgemeniseren) gebotst hebben. Elkaar dan verstaan en toch tot samenwerking komen is zeker ook een meerwaarde van de werkplaats.

Bij een thuiszorgorganisatie valt er veel te plannen en te regelen, dat komt ook tot uiting in de cultuur die er een is van oppakken en doen. Daarnaast spelen registratie van werk en de financiën een grote rol. Dat was een ontdekking. Onderzoek doen gaat langzamer, zaken worden vaker overwogen en reflecteren hoort erbij. Beide culturen beleven is een meerwaarde. De ervaring is dat werken op beide locaties dat vergemakkelijkt. Een dubbelaanstelling is aan te bevelen.

Structurele investering

Drie kernpartijen hadden zitting in de stuurgroep en twee in de projectgroep. In alle deelprojecten is samengewerkt door medewerkers van de thuiszorg en medewerkers en/of studenten van de

Hogeschool Rotterdam. Het Van Kleef instituut heeft geïnvesteerd in het opzetten van bijscholing en het meedenken over beleid en vervolg van de werkplaats.

Wat was de rol van het HBO in de uitvoering van het project?

- Onderzoek: opzet en uitvoering. De casestudies en de monitoring zijn opgezet en uitgevoerd door de projectleider en docent-onderzoekers van het kenniscentrum Zorginnovatie onder supervisie van twee lectoren.
- Expertise op het gebied van dementie. De projectgroep heeft gebruik gemaakt van de expertise op het gebied van dementie van lector dr. Jacomine de Lange.
- Deelname van docenten aan projecten. Drie docent-onderzoekers hebben deelgenomen en twee docenten van de minor chronisch zieken van de opleiding Verpleegkunde
- Medeontwikkelen en uitvoeren van onderwijs over thema's van het project, zoals vroegsignalering, communicatie met mensen met dementie, communicatie met mantelzorgers, omgaan met probleemgedrag, training voor de invoering van de interventie Plezierige Activiteiten methode.
- Participatie van 113 HBO-studenten in de deelprojecten. 108 studenten van opleidingen van het Instituut voor Gezondheidszorg en 5 studenten van Instituut voor Sociale Opleidingen.
- Presentaties over het project op regionale, landelijke en internationale congressen en bijeenkomsten.
- Presentaties over het project voor studenten van het Instituut voor Gezondheidszorg van de Hogeschool Rotterdam.
- Bezoeken van een wetenschappelijk congres: acht verpleegkundigen van Thuiszorg De Zellingen hebben het Fourth European Nursing Congress, te Rotterdam bezocht, 4–7 oktober 2010.
- Verzorgen van publicaties.

Het meedoen aan een dergelijk project levert de medewerkers van de Hogeschool heel veel inzicht in de praktijk op, zowel in de problemen van mensen met dementie en mantelzorgers als in de werkwijze van de professionals en hoe studenten kunnen aansluiten bij medewerkers van andere disciplines in de beroepspraktijk. De focus van het onderzoek, kwaliteit van leven van cliënten en hun mantelzorgers, is levendiger en invoelbaarder als je telefoongesprekken met mantelzorgers voert, bezoeken aan cliënten en mantelzorgers brengt en de verhalen van de verzorgenden en verpleegkundigen in de wandelgangen of tijdens workshops hoort. Voorvallen uit de praktijk met elkaar bespreken op het moment dat de gebeurtenis leeft, is verhelderend en heeft een meerwaarde. Studenten hebben veel geleerd van het interviewen van mensen met dementie en hun mantelzorgers. Een student merkte op: 'Ik heb geleerd dat het heel erg belangrijk is dat een verpleegkundige goede begeleiding geeft aan de cliënt met dementie en aan de mantelzorger. Door goed te luisteren naar het verhaal van beiden kan je advies geven en informatie over verschillende instanties. Op deze manier kan de mantelzorger ontlast worden met als resultaat dat de cliënt misschien langer thuis kan blijven wonen.'

Velen zijn enthousiast geworden over de zorg voor mensen met dementie.

Kwam de praktijkvraag voldoende tot zijn recht?

De praktijkvraag heeft heel erg centraal gestaan. Er is veel bijscholing ontwikkeld en gegeven: vroegsignalering van dementie, communicatie met mensen met dementie, omgaan met gedragsproblemen, een cursus voor de contactpersonen met dementie en er is veel gedaan om de organisatie van de dementiezorg in De Zellingen te verbeteren: casemanager dementie, contactpersonen dementie. Het onderzoek was praktijkgericht. De resultaten moesten ten dienste staan van de praktijk en geïmplementeerd worden in het onderwijs en omgekeerd. Dit is beleid van de Hogeschool Rotterdam en ook de opdracht van de lectoraten bij de Hogeschool.

Is er een gelijkwaardige inbreng van onderzoek en praktijk gerealiseerd?

De inbreng van onderzoek en praktijk was gelijkwaardig. Er waren drie projecten waar het accent meer op praktijk en onderwijs lag en drie projecten waar het accent meer op onderzoek lag. De onderzoekers hebben veel geleerd van de praktijk, de praktijk heeft veel geleerd van het onderzoek.

Voldoende bestuurlijk draagvlak voor een verankering van deze werkplaats (beleid, onderzoek en praktijk)?

Dat blijkt uit een gezamenlijke subsidieaanvraag voor verankering van de Academische Werkplaats Dementie ter versterking van de infrastructuur. Een aanvraag gericht op verdere samenwerking met partners van de Zorgketen Dementie in Capelle en Krimpen a/d IJssel is inmiddels door ZonMw gehonoreerd.

Resultaten en eindproducten

Deskundigheidsbevordering is gerealiseerd

- Aan de training 'vroegsignalering van dementie' in het kader van deskundigheidsbevordering namen 206 thuiszorgmedewerkers deel: 106 verzorgenden niveau 2 en 3, 90 medewerkers huishoudelijke verzorging en 10 verpleegkundigen. De meeste deelnemers gebruiken in de praktijk de kaart met vroege signalen van dementie.
- Aan de training 'communicatie met mantelzorgers en omgaan met probleemgedrag van mensen met dementie' namen 105 thuiszorgmedewerkers deel: 88 verzorgenden niveau 2 en 3, 7 zorgteammanagers en 10 verpleegkundigen. De ABC-methode is geïntroduceerd. Deze stapsgewijze methode bleek voor veel verzorgenden niet gemakkelijk, daarnaast bleken de verzorgenden niet vaak in gesprek te gaan met de mantelzorgers. De kaart met tips voor de communicatie met mensen met dementie wordt gebruikt, maar de ABC-methode is nog onvoldoende geïmplementeerd.
- Sinds november 2010 zijn twee verzorgenden/verpleegkundigen per thuiszorgteam verpleging en verzorging (team VV) aangesteld als contactpersonen dementie, in totaal 17 personen. De reden is de toename van het aantal cliënten dat aangemeld wordt bij de casemanager dementie. De contactpersoon dementie is een medewerker die zorgtaken verricht en dementiezorg als specifiek zorgterrein heeft. Het gaat om het voeren van begeleidingsgesprekken met cliënten en mantelzorgers, en om collega's te adviseren over dementiezorg. Er is een coachingstraject ontwikkeld en een cursus van zes dagdelen gegeven.

Toepassen van effectieve interventies

- Zeven echtparen hebben deelgenomen aan de pilot van de Plezierige Activiteiten Methode (PAM). De uitvoering is gedaan door vier HBO-studenten en twee verzorgenden van de thuiszorg onder begeleiding van een docent-onderzoeker van de Hogeschool Rotterdam. De resultaten zijn positief. De cliënten voelden zich gewaardeerd en hadden iets om handen. De mantelzorgers noemden: inzicht verkregen in eigen benaderingswijze naar partner, ideeën voor geschikte bezigheden, stil staan bij positieve zaken, besef dat partner met dementie sturing nodig heeft, prettig om ervaringen met iemand te delen en zich gesteund voelen. Ze waren enigszins teleurgesteld, omdat ze verwacht hadden dat hun partner zelfstandig activiteiten zou gaan doen, maar dat gebeurde niet. De verzorgenden ervoeren dat de methode gericht is op mogelijkheden van de participanten en dat riep andere vragen op dan bij verzorgen. De gewenste attitude voor het toepassen van de methode is beschikken over rust, klein resultaat zien, openstaan voor een andere kijk op mensen met problemen en creativiteit. Gezien deze veelbelovende resultaten wil De Zellingen de interventie implementeren. Hiervoor is subsidie aangevraagd bij verschillende fondsen.

Enthousiaste deelname van 113 studenten

- De Academische Werkplaats Dementie was een belangrijke opdrachtgever voor HBO-studenten van opleidingen van het instituut voor Gezondheidszorg. Kennismaken met de problematiek van de doelgroep is voor toekomstige beroepsbeoefenaren van belang, gezien de toename van het aantal mensen met dementie en de verwachte tekorten in de zorg. Er hebben 113 studenten geparticipeerd in deelprojecten. De studenten bleken onder de indruk te zijn van de verhalen van de mantelzorgers en waren verrast dat de meeste mensen met dementie hun kwaliteit van leven als goed ervaren. De studenten kregen opdrachten om plannen te maken die innovatief waren voor de gemeenten Capelle en Krimpen aan den IJssel, zoals een keuzewijzer, een vroegsignaleringscampagne en een ontwerp voor een beweegtuin voor ouderen.

Monitoring van cliëntensysteem

- Kwetsbaarheid van de doelgroep is hoog. De uitval in de follow-up studie van anderhalf jaar was groot: het aantal respondenten liep terug tot 66% op de tweede meting en tot 34% op de derde meting. 24% van de cliënten met dementie viel

af door een verpleeghuisopname en 21% door overlijden. De gemiddelde leeftijd van de mantelzorgers die dagelijks hun partner verzorgen (n=28) is hoog: 76,1; sd 6,8; range 61-89.

- **Aard van professionele hulp**

Ouderen met dementie die mantelzorg krijgen van hun partners, ontvangen statistisch significant minder vaak professionele persoonlijke verzorging ($p=0,003$) of huishoudelijke hulp ($p=0,04$), maar maken vaker gebruik van dagbesteding ($p=0,05$).

Bij de eerste en tweede meting wordt ruim twee keer zoveel gebruik gemaakt van dagbesteding als van persoonlijke verzorging, respectievelijk 70% en 30% bij de eerste meting. Bij de derde meting neemt de persoonlijke verzorging toe tot 55% versus 75% dagbesteding.

- **Beloop van dementie en kwaliteit van leven**

De gemiddelde MMSE-score daalde geleidelijk, op individueel niveau liet de ernst van de dementie een grilliger verloop zien. Bij de instroom was de gemiddelde MMSE-score 19,0 op een schaal van 0-30. Over een periode van een jaar tot anderhalf jaar nam de ernst van de dementie geleidelijk toe naar een MMSE-score van 17,4.

De meeste respondenten met dementie ervaren hun kwaliteit van leven als goed ongeacht de mate van dementie en het verloop in de tijd. 79% van de respondenten met dementie (n=66) ervoeren hun kwaliteit van leven goed tot uitstekend bij de eerste meting, 76% (n=41) bij de tweede meting en 75% (n=20) bij de derde meting.

- **Belangrijkste probleemvelden van mantelzorgers en beloop**

De drie belangrijkste ervaren probleemvelden van mantelzorgers van thuiswonende ouderen met dementie (n=62) zijn bij de instroom: 'bang, boos en in de war' (63% van de mantelzorgers); 'het is me allemaal te veel' (57%); 'er alleen voor staan' (55%). In de loop van de tijd veranderen de ervaren probleemvelden. In de tweede meting neemt het ervaren probleemveld 'lichamelijke zorg' af, mogelijk heeft dit te maken met het uitgebreidere aanbod van de thuiszorg. In de laatste meting zijn de drie belangrijkste probleemvelden van mantelzorgers (n=21): 'weerstand tegen opname' (77% van de mantelzorgers); bang, boos en in de war (66%); 'zeggenschap inleveren en kwijtraken' (58%).

- **Ervaren belasting en depressieve gevoelens van mantelzorgers en beloop**

43% van de mantelzorgers (n=62) voelt zich tamelijk zwaar tot overbelast in de eerste meting. Gevoelens van depressie komen vaker voor bij partners dan bij (schoon-) zoons of dochters. Mogelijk depressief is 48% van de partners en 14% van de (schoon-) zoons of dochters. De ervaren druk bleek significant samen te hangen met depressieve gevoelens van de mantelzorger. In de laatste meting (n=15) was er gemiddeld een kleine afname van de ervaren belasting te zien en was de gemiddelde score op de depressieschaal iets hoger.

- **Behoeften van mantelzorgers in kaart gebracht**

De mantelzorgers van mensen met dementie hebben behoefte aan informatie over het zorg- en hulpaanbod in de regio en een goede afstemming met professionele zorgverleners. Ook hebben mantelzorgers behoefte aan hulp bij gedragsveranderingen van hun naaste met dementie en behoefte aan tijdelijke opvang of respijtzorg.

Monitoring verzoorgenden/ verpleegkundigen van de thuiszorg

- **Achtergrondkenmerken**

60 % van de respondenten (n=55) is ouder dan 46 jaar. 51% heeft kwalificatieniveau 3, 25% niveau 2, 11% niveau 4 en 5% niveau 5. De meerderheid werkt 10 jaar of langer in de sector. Ongeveer 1 op de 6 respondenten heeft het afgelopen jaar wel eens overwogen om weg te gaan bij de organisatie. Ongeveer een derde van de respondenten heeft geen duidelijke voorkeur voor een bepaald type zorg; ADL-ondersteuning is vooral populair bij verzorgenden en wondverzorging/medicatie-toediening bij verpleegkundigen. Informatie/ voorlichting geven is het minst populair, mogelijk wordt dit door verzorgenden niet als een taak gezien.

- **De belangrijkste motieven om te werken zijn 'resultaten bereiken in de cliëntenzorg' (62%) en gewaardeerd worden door cliënten (53%). Deze motivatie van de respondenten is een belangrijke voorwaarde om de kwaliteit van de dementiezorg te kunnen verhogen.**

- Arbeidstevredenheid is gemiddeld hoog

In de loop van de tijd zijn hierin geen significante veranderingen te zien. Er zijn twee items in het gebied welzijn en zelfstandigheid die minder positief scoren bij de tweede meting: zeer vermoeid zijn aan het einde van de werkdag en zelf het werktempo kunnen regelen. Mogelijk is het een gevolg van de toegenomen prestatiedruk door de financiële problemen in de thuiszorg.

- Kennis over de inhoud van dementiezorg is toegenomen

De schaal 'Kennis over de inhoud van het werk' laat een stijgende lijn zien en nam tussen T₀ en T₁ significant toe (p=0,04). Ook de schaal 'Kennis over verantwoordelijkheden' laat een stijgende lijn zien. De systematische toename is mogelijk toe te schrijven is aan de scholingen die 55% van de respondenten (n=24) gevolgd heeft.

- Houding ten aanzien van dementie

Meer dan 90% van de respondenten (n=55) is het eens met uitspraken over een persoonsgerichte houding naar mensen met dementie. Deze mening blijft in de loop van het onderzoek hetzelfde. Een persoonsgerichte visie kan gezien worden als voorwaarde voor een professionele attitude in de zorg voor mensen met dementie.

Kenmerken van de zorgrelatie in kaart gebracht

- Opvattingen over de regievoering van de zorg bleken tussen de persoon met dementie, de mantelzorger en de zorgprofessional te verschillen. Vanuit het perspectief van de persoon met dementie zijn drie typen zorgrelaties beschreven: 'eigen regie behouden', 'regie overname met passief verzet' en 'regie toevertrouwen aan de mantelzorger'. In het eerste type zorgrelatie heeft de persoon met dementie behoefte om de eigen regie te behouden. De mantelzorger ondersteunt de wens tot zelfbepaling zoveel mogelijk. De zorgprofessional ervaart een dilemma als er gevaar dreigt of is het niet eens met de mantelzorger en neemt de regie over. In het tweede type zorgrelatie ervaart de persoon met dementie weinig begrip van de mantelzorger en biedt passief verzet. De mantelzorger ervaart stress en weet niet goed om te gaan met het veranderd gedrag van de naaste. De zorgprofessional ondersteunt of de een of de ander of beiden op een verschillende manier. Het risico bestaat dat er strijd over de regie is tussen de mantelzorger en de persoon met dementie. In het derde type is er congruentie tussen de drie perspectieven. De persoon met dementie vertrouwt de regievoering van de zorg toe aan de mantelzorger, wiens inzet grenzeloos lijkt te zijn. De zorgprofessional heeft veel waardering voor de mantelzorger en faciliteert. Het risico bestaat dat de mantelzorger overbelast raakt.

Een belangrijke factor die de zorgrelatie beïnvloedt is de copingstijl van de persoon met dementie en die van de mantelzorger en het inzicht hierin van de zorgprofessional. Een andere factor is de rolbeleving van de persoon met dementie en van de mantelzorger en het bespreekbaar maken van de rolverdeling door de zorgprofessional. Het in kaart brengen van de beïnvloedende factoren geeft inzicht in de zorgrelatie tussen cliënt, mantelzorger en zorgprofessional (zorgtriade) en helpt om een adequate zorgstrategie te kiezen. De drie typen zorgrelatie zijn een hulpmiddel om de rolverdeling bespreekbaar te maken. Er is verder onderzoek nodig om de validiteit van de drie typen zorgrelatie te onderzoeken.

Bijscholingsaanbod gerealiseerd

- Uit een inventarisatie onder de kernpartners van het Van Kleef Instituut bleken veel verpleegkundigen behoefte te hebben aan het leren gebruiken van het EASYcare-assessment. In een pilot hebben zeven studenten en acht verpleegkundigen gezamenlijk een scholing gevolgd. De toepassing in de praktijk bleek een voorwaarde voor een effectieve scholing. Vijf deelnemers konden in de praktijk oefenen met het instrument. Er ligt een vervolgaanvraag van Thuiszorg Rotterdam.
- Er is een workshop vroegsignalering georganiseerd voor medewerkers van de kernpartners van het Van Kleef Instituut (deelname 18 personen).
- Er is een overleg met drie kernpartners van het Van Kleef Instituut gerealiseerd over de planning van de ontwikkelde onderwijsmodules van de Academische werkplaats.

Trainingen voor participatie in onderzoek en interventie gerealiseerd

- Workshop interviewen van mensen met dementie voor 20 studenten van de minor chronisch zieken, 2008/2009.
- Interviewen, participerende observatie, analyseren en rapporteren: vier workshops die drie keer gegeven zijn voor in totaal 13 hbo-studenten die participeerden in de casestudies.
- Interviewen aan de hand van gestructureerde vragenlijsten: een workshop die acht keer gegeven is voor in totaal 37 hbo-studenten die participeerden in de monitoring.
- Plezierige activiteitenmethode: twee workshops voor zeven hbo-studenten en vier coaching- en reflectiebijeenkomsten voor de verzorgenden van de thuiszorg.

Implementatie in HBOVcurriculum

- Het thema communicatie met mensen met dementie is in het curriculum van eerste en tweedejaars studenten van de bachelor Verpleegkunde van het Instituut voor Gezondheidszorg, Hogeschool Rotterdam geïmplementeerd.

Workshops:

- Titel: 'Vroegsignalering van dementie door thuiszorgmedewerkers' voor de kernpartners van het Van Kleeft Instituut, 8 december 2009.
- Titel: 'Vroegsignalering en EASYcare', twee workshops voor regionale hulpverleners, welzijnswerkers en mantelzorgers van het Dementiecongres, georganiseerd door Het Meldpunt van de gemeente Capelle en Krimpen aan den IJssel, 8 april 2010.
- Titel: 'Vroegsignalering van dementie' voor het Nationaal congres Volksgezondheid, Rotterdam, 9 april 2010.
- Titel 'Easycare, een gezamenlijke scholing voor verpleegkundigen en studenten', twee workshops en een intervisiebijeenkomst, georganiseerd door het Van Kleeft Instituut, 6, 20 april en 16 mei 2011.
- Titel 'Plezierige activiteitenmethode', congres Moderne Dementiezorg, 28 november 2011.

HBO-onderwijs:

- Titel: 'Vroegsignalering van dementie', twee workshops voor de themadag Transitie in zorg, een symposium van derdejaars hbov-studenten, Hogeschool Rotterdam, 7 januari 2010.
- Titel: 'EASYcare en het verhaal van een mantelzorger', een gastles voor HBOV-studenten van de minor Chronisch Zieken, Hogeschool Rotterdam 10 mei 2010.

Presentaties:

- Hammen M.van der, Klingeman C.A. & Lange J. de. Presentatie 'Project Academicsche Werkplaats Dementie, wat houdt het in?' Interview en interactieve discussie op de *Hogeschooldag* voor medewerkers Hogeschool Rotterdam, Capelle a/d IJssel, 9 juni 2009.

- Klingeman C.A. Presentatie: 'Vroegsignalering van dementie', *Symposium 25 jaar HBOV*, Hogeschool Rotterdam. 9 oktober 2009.

-Klingeman C.A. & Stuurman A. Vroegsignalering van dementie, waarom? Interview en interactieve discussie bij de *Alzheimercafé's* in Capelle en Krimpen aan den IJssel, 1 en 8 februari 2010.

-Lange J. de. Lezing: 'Vroegsignalering van dementie en EASYcare' op het *Dementiecongres*. Het Meldpunt gemeenten Capelle en Krimpen aan den IJssel, 8 april 2010.

-Klingeman C.A. & Schepper J. de. Presentatie op het *Symposium: Collaborative practice development in dementia care*. Fourth European Nursing Congress. 6 oktober 2010.

-Klingeman C.A. & Lange J. de. Posterpresentatie Relationships between people with dementia, their informal carers and home care nurses. *15th International Congress of International Psychogeriatric Association (IPA)*. 7 september 2011.

- Klingeman C.A. & Stuurman A. Presentatie: 'Vroegdiagnostiek van cognitieve problematiek bij ouderen, assessment met Easycare'. *GENERO-Regiobijeenkomst* Capelle en Krimpen a/d IJssel, Rotterdam-Noordoost. 8 september 2011.

Verspreiding producten:

- De trainershandleiding 'Vroegsignalering dementie', die door de academische werkplaats is ontwikkeld, kan door derden via de website aangevraagd worden. Er zijn inmiddels 30 handleidingen toegezonden naar zorgorganisaties en opleiders. De handleiding is te gebruiken voor trainingen aan verzorgenden, verpleegkundigen, praktijkondersteuners en mantelzorgers.
- De handzame kaart 'Vroege signalen dementie', een ontwerp van de academische werkplaats, wordt veel gebruikt door de thuiszorgmedewerkers. De kaart wordt aangeboden aan bezoekers van de Alzheimercafé's en is te vinden op de websites www.transitiesinzorg.nl en www.vankleefinstituut.nl

Vervolgproject:

- Gezien de ervaringen, resultaten en bevindingen is unaniem de koers ingezet tot continuering van de Academische Werkplaats Dementie middels ontwikkeling en borging van een goede infrastructuur. Ter realisatie van een goede infrastructurele borging is extra subsidie aangevraagd middels de Subsidieaanvraag 'Verankering Academische Werkplaats Dementie'. De subsidieaanvraag is inmiddels gehonoreerd. Vanuit deze infrastructuur zullen in de volle breedte op het gebied van dementie vervolgprojecten worden ontwikkeld en opgepakt. Het accent zal daarbij liggen op het verbeteren van de samenwerking in de keten, de onderlinge wisselwerking daarbij tussen Beleid, Onderwijs, Wetenschap en Praktijk en op het verspreiden van de kennis, opgedaan in en via de Academische Werkplaats Dementie. Mede op geleide van de bevindingen zoals tot op heden opgedaan. Er zal binnen de keten gebruik gemaakt worden van de kennis en ervaring van de casemanager dementie van De Zellingen als het gaat om de wijze waarop de zorg rondom dementie is opgezet en wordt uitgevoerd. De ketenpartners kijken naar de mogelijkheden tot implementatie van de huidige producten. In eerste instantie wordt de sociale kaart in de gemeenten Capelle en Krimpen aan den IJssel geïmplementeerd. Hiervoor wordt de eerder door studenten opgestelde keuzewijzer aangepast en verfijnd.
- In juli 2011 is de Academische Werkplaats Dementie (AWD) samen met de ROC's Albeda en Zadkine gestart met een onderwijsproject in het kader van het programma Zorg voor Beter II. Het project heeft tot doel actuele kennis over dementiezorg in het onderwijs en de bijscholing te implementeren. Drie van de zes thema's komen voort uit de AWD: vroegsignalering van dementie, omgaan met gedragsproblemen bij dementie en de Plezierige activiteitenmethode. Een klankbordgroep van ouderen, mantelzorgers en praktijkwerkers beoordeelt het lespakket. Daarna vindt een proefimplementatie plaats in beide ROC's, bij De Zellingen en in een bijscholing van het Van Kleef Instituut. Ten slotte worden de producten in de regio geïmplementeerd via GENERO, en landelijk via Calibris. Het is een project van een jaar.

Slotconferentie

27 september 2011 jl. op de Dag van de Thuiszorg vond de slotconferentie plaats voor alle medewerkers van De Zellingen. 70 deelnemers hebben de conferentie bezocht. Met veel enthousiasme werd het interactieve spel Kampioenschap 'betere zorg voor mensen met dementie en hun mantelzorgers' gespeeld. Tien teams streden om het beste idee. 'Help mijn opa is dement', een idee om jongeren enthousiast te maken voor de ouderenzorg heeft gewonnen.

Met het vervolg van de AWD wordt nagestreefd dat er een voortdurende wisselwerking wordt bereikt tussen praktijk, onderwijs en onderzoek door middel van kennisdeling op het gebied van dementie en dementiezorg. Om dit te bereiken wordt er tenminste tot september 2014 gewerkt aan:

- het vormen van een infrastructuur, waarbinnen de Academische Werkplaats Dementie tenminste tot september 2014, haar kernactiviteiten kan uitvoeren met behulp van structurele en niet-structurele financiering;
- het uitvoeren van onderzoek volgens een onderzoeksagenda. Er wordt onder andere onderzoek gedaan naar behoeften en wensen van mensen met dementie en hun mantelzorgers ten aanzien van het zorgaanbod in de regio Capelle en Krimpen, de wijze waarop de eigen regie van mensen met dementie bevorderd kan worden en wat er nodig is om het deskundigheidsniveau van zorgverleners ten aanzien van dementie te vergroten.
- het verspreiden van de huidige resultaten van de Academische Werkplaats Dementie naar de lokale, regionale en landelijke partners en het borgen van continue verspreiding in de toekomst;
- het informeren van partijen over de voortgang van de Academische werkplaats

De drie handzame kaartjes met vroege signalen van dementie, communicatietips en de ABC methode worden door verzorgenden/verpleegkundigen van thuiszorg De Zellingen gebruikt. Twee casemanagers dementie en zeventien contactpersonen dementie zorgen voor het beklijven van het gebruik.

De twee ontwikkelde onderwijsmodules worden door de afdeling Opleiding van De Zellingen in het bijscholingsprogramma gebruikt.

In de zorgketen is gebruik gemaakt van de resultaten van de monitoring voor de inzet van interventies gericht op de wensen en behoeften van de mantelzorgers van mensen met dementie.

In het onderwijsproject met de ROC's worden lespakketten ontwikkeld met de producten van de Academische Werkplaats Dementie..

De Zellingen heeft het initiatief genomen voor het opzetten van Ketenzorg Dementie middels het project Ketenzorg Dementie in Capelle en Krimpen a/d IJssel. Met twaalf ketenpartners is in september 2010 een convenant gesloten.

In veel ketens dementie nemen de thuiszorgorganisaties nog geen prominente rol in en zeker geen voortrekkersrol. Dit project laat zien dat dat wel mogelijk is.

Er is een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling Ouderenmonitor van de gemeente Capelle aan den IJssel.

Publicaties en producten

Producten:

- Academische Werkplaats Dementie (AWD). 2009. *Trainershandleiding Vroegsignalering dementie*. Te gebruiken voor trainingen aan verzorgenden, verpleegkundigen, praktijkondersteuners en mantelzorgers. www.transitiesinzorg.nl; www.vankleefinstituut.nl
- Academische Werkplaats Dementie (AWD). 2009. *Kaart Vroege signalen dementie*. Deze handzame kaart wordt veel gebruikt door de thuiszorgmedewerkers. Ook mantelzorgers andere thuiszorgorganisaties hebben belangstelling. www.transitiesinzorg.nl; www.vankleefinstituut.nl
- Academische Werkplaats Dementie (AWD). 2010. *Drie draaiboeken ten behoeve van een campagne vroegsignalering van dementie*. Van de posters die door studenten gemaakt zijn, zijn A5-ansichtkaarten gedrukt met de tekst: 'Geheugenproblemen? Wees er op tijd bij. Neem contact op met uw huisarts, stuur deze kaart of bel naar de thuiszorg. De wijkverpleegkundige komt bij u langs!' www.transitiesinzorg.nl; www.vankleefinstituut.nl
- De Zellingen. 2010. *Twee beleidsprocedures voor interne gebruik 'Dementiezorg: niet pluis-gevoel'; en 'Dementiezorg: gebruik Easycare-instrument'*. De Zellingen documentbeheersysteem.
- Academische Werkplaats Dementie (AWD). 2010. *Handleiding van het scholingsprogramma 'Partners in zorg'*, een communicatietraining over samenwerken met mantelzorgers en

omgaan met probleemgedrag van mensen met dementie' t.b.v. verzorgenden.

www.transitiesinzorg.nl

- Academische Werkplaats Dementie (AWD). 2010. *Kaart 'Tien tips voor de communicatie met mensen met dementie'*. Een handzame kaart voor mantelzorgers, verzorgenden, verpleegkundigen en praktijkondersteuners. www.transitiesinzorg.nl; www.vankleefinstituut.nl
- Academische Werkplaats Dementie (AWD). 2010. *Kaart 'Probleemgedrag bij dementie'*. Een handzame uitvouwbare kaart met de ABC-methode voor het omgaan met gedragsveranderingen. Te gebruiken door mantelzorgers, verzorgenden, verpleegkundigen en praktijkondersteuners. www.transitiesinzorg.nl; www.vankleefinstituut.nl

Informatie over het project is te vinden op de websites en in de nieuwsbrieven van de organisaties die in de Academische Werkplaats Dementie participeren: www.transitiesinzorg.nl, www.vankleefinstituut.nl

Publicaties:

- Klingeman C. Samenhangende dementiezorg:recensie. 7^e Landelijke studiedag Psychogeriatric, 15 juni 2010. *Maandblad voor Geestelijke volksgezondheid (MGv): oktober 2010.*

- Klingeman C.A., Stuurman A., Schepper J. de & Lange J. de. Vroegsignalering van dementie. *Tijdschrift Sociale Geneeskunde 88; 2010 (3):34 Nederlands Congres Volksgezondheid.*

-Lange J. de, Voorham T., Schepper J. de, Klingeman C. & Troost R. van. Collaborative practice development in dementia care. *Journal of Clinical Nursing 19 (suppl.1) 2010(10):106 Fourth European Nursing Congress.*

-Klingeman C., Stuurman A. & Lange J. de. 'Beter zicht op zorgproblemen bij kwetsbare ouderen door Easycare', aangeboden aan de redactie van Tijdschrift voor verpleegkundigen. april 2011.

- Klingeman C. & Lange J. de. Relationships between people with dementia, their informal carers and home care nurses. *International Psychogeriatrics Abstract Book 23 Supplement 2011: PS01.179, 15th International Congress International Psychogeriatric Association.*

Rapporten en scripties van hbo-studenten:

Beweegtuin voor kwetsbare ouderen

Alphen E. van, Baalen N. van, Bleek E. van den, Hoogenraad P., Swingle K. & Kerkhof B. (2011). *Natuurlijk bewegen! Een beweegtuin voor kwetsbare ouderen*. Verslag van een experimenteel onderwijsproject voor derdejaars studenten: Innovation-Lab, Instituut voor gezondheidszorg, Hogeschool Rotterdam, maart 2011.

Campagne vroegsignalering van dementie

Briggeman R., Vissers R., Turpijn Y., Begüm B., Valk M., Savert L. & Ligt S. de. (2010). *PR-campagne vroegsignalering dementie in Krimpen aan den IJssel. Draaiboek en posters*. Verslag van een tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2010.

Da Costa Gomez B., Kooyman A., Oosterlaan E., Schouten C., Veenman J., Velzen M. van & Wijk M. van (2010). *Vroegtijdig signaleren van dementie in Capelle aan den IJssel. Draaiboek en brochure Herken dementie*. Verslag van een tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2010.

Fortgens s., Louwman E., Ribbe Y., Slager L. & Yu K. (2010). *Vergeet dementie niet. Draaiboek en reclamespotje op dvd*. Verslag van een tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2010.

Coachen van verzorgende

Damsteegt L. & Oost P. van der. (2010). *Coachen van verzorgende bij begeleidingsgesprek met de mantelzorger van een persoon met dementie*. Verslag van minorproject Chronisch Zieken en Gehandicapten, Instituut voor gezondheidszorg, Hogeschool Rotterdam, maart 2010.

Keuzewijzer dementie

Meijers C., Korevaar H., Schippers J., Jansen M., Lugt M. van der, Bakker M., Buchner S. & Yorick G. (2009). *Keuzewijzer Dementie voor de gemeente Krimpen aan den IJssel*. Tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2009.

Voogd L. de, Korteland L., Hemert M. van, Sluimer K. & Rutte M. van. (2009). *Keuzewijzer Dementie Nieuwerkerk aan den IJssel*. Tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2009.

Zanden T. van der, Heuvel R. van den, Namen M. van, Lanting M., Braber S. & Verhoef K. (2009). *Keuzewijzer Dementie Capelle aan den IJssel*. Tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2009.

Plezierige Activiteiten Methode

Bos K. van den, Broere M., Lautoe C., Mahler D. & Öztürk A. (2011) *Plezierige Activiteiten methode voor dementerenden thuis en hun mantelzorgers*. Verantwoordingsverslag van minorproject Creativiteit in het sociale werk. Instituut voor Sociale Opleidingen, Hogeschool Rotterdam, maart 2011.

Onderzoek naar allochtone doelgroep

Heerschap M. (2010). *Informatie- en ondersteuningsbehoeften van mantelzorgers van Antilliaanse ouderen met dementie*. Afstudeerscriptie Verpleegkunde, Hogeschool Rotterdam, juli 2010.

Leeuw E. de, Wandel C., Malmberg J., Huisman E., Valk S. van der, Levering N., Bolink A. & Ouden J. den. (2010). *De wensen en behoeften van Molukse dementerende ouderen, onderzoeksverslag en brochure Saya Tidak Tahu*. Verslag van een tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2010.

Moeken A., Marchena E., Borst A. van der, Zwinkels P., Witter M., Michielsen D. & Legierse B. (2010). *Ideale hulp voor Molukse oudere met dementie, een onderzoeksverslag*. Verslag van een tweedejaars studieproject projectmatig multidisciplinair werken aan grootstedelijke problemen (PMG). Hogeschool Rotterdam, juni 2010.

Deelproject monitoring cliëntsysteem

Boyunegmez S. (2010). *Kwaliteit van leven van thuiswonende ouderen met dementie en de belasting van mantelzorgers, een kwantitatief onderzoek*. Afstudeerscriptie Verpleegkunde, Hogeschool Rotterdam, november 2010.

Dalen S. van. (2010). *Zorgverlener zonder opleiding. Mantelzorgers en gedragsproblemen van hun naaste met dementie in de thuissituatie*. Afstudeerscriptie Verpleegkunde, Hogeschool Rotterdam, september 2010.

Hagenaar M. (2009). *Thuis wonen met dementie, personen met dementie die thuiszorg krijgen van De Zellingen en hun mantelzorgers*. Afstudeerscriptie Verpleegkunde HBO Maatwerk, Hogeschool Rotterdam, juli 2009.

Jansen J., Verstelle T., Kole J. & Dubbeld B. *Halfjaarlijkse monitoring van thuiswonende dementerende ouderen*. Eindrapportage minorproject paramedische studenten, Instituut voor gezondheidszorg, Hogeschool Rotterdam, maart 2010.

Onderzoek naar zorgrelatie

Barendse L., Bierkens J., Gooswilligen M. van & Lijser D. de. (2010). *Factoren voor een bloeiende zorg. Een kwalitatief onderzoek naar de factoren die een rol spelen in de zorgrelatie tussen de oudere*

met dementie, de mantelzorger en de verzorgende/ verpleegkundige. Eindrapportage minorproject paramedische studenten, Instituut voor gezondheidszorg, Hogeschool Rotterdam, maart 2010.

Bezooijen S. van, Traets E., Leeuwen S. van, Voogd L. de. (2011). *Dementie en zorgrelaties: 'Een hele zorg'*. Eindrapportage minorproject paramedische studenten, Instituut voor gezondheidszorg, Hogeschool Rotterdam, februari 2011.

Bol R., Boom M., Scheffer H. & Smits S. (2009). *Dat beetje zorg, scheelt mij een hele zorg! Een kwalitatief onderzoek naar de factoren die een rol spelen in de zorgrelatie tussen de oudere met dementie, de mantelzorger en de verzorgende/ verpleegkundige.* Eindrapportage minorproject paramedische studenten, Instituut voor gezondheidszorg, Hogeschool Rotterdam, februari 2009.

Spier C. (2011). *Kenmerken van een goede zorgrelatie. Een casestudie naar factoren die de zorgrelatie tussen thuiswonende cliënten met dementie, mantelzorgers en zorgverleners beïnvloeden.* Afstudeerscriptie Verpleegkunde, Hogeschool Rotterdam, juni 2011.

In voorbereiding:

- Klingeman C.A., Lange J. de, Schepper J. de, Padmos N., Troost R. van & Voorham T.(2012). Eindrapport Academische Werkplaats Dementie, januari 2012.
- Lange J. de., Schepper J. de, Padmos N., Troost R. van , Voorham T. & Klingeman C.(2012). Samenwerken in de Academische Werkplaats Dementie, een meerwaarde.
- Klingeman C.A. Groenewoud, H. & Lange J. de. (2012). Factsheet 'Wensen en behoeften van mantelzorgers van thuiswonende mensen met dementie', website van de organisaties die in de Academische Werkplaats Dementie participeren: www.transitiesinzorg.nl, www.vankleefinstituut.nl, www.zellingen.nl
- Klingeman C.A. Groenewoud, H. & Lange J. de. (2012). Factsheet 'Kennistoename van thuiszorgmedewerkers door Academische Werkplaats Dementie', website van de organisaties die in de Academische Werkplaats Dementie participeren: www.transitiesinzorg.nl, www.vankleefinstituut.nl, www.zellingen.nl
- Klingeman C.A. & Lange J. de. (2012). 'Dementie en eigen regie', casestudies naar de zorgrelatie naar personen met dementie, hun mantelzorger en de thuiszorgprofessional. wetenschappelijk artikel voor publicatie in een internationaal tijdschrift.
- Klingeman C.A., Lange J. de, Padmos N. & A. Stuurman (2012). 'Dementie en eigen regie', tips voor een goede samenwerking met de mantelzorger. Boekje voor verzorgenden.

6 Algemene opmerkingen

Ruimte om zaken te vermelden waarvan u vindt dat die voor ZonMw en/of het programma van belang kunnen zijn.